

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR RUBOIYLARIDA TARBIYAVIY

QARASHLAR TAHLILI

A.Ochilov

SHDPI Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi

Zaripova Gulnoza Zahriddin qizi

SHDPI Milliy g'oya ,ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi

Yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur ruboiylarida tarbiyaviy qarashlarning tahlili keltirilgan. Bobur o'zining she'riy asarlarida insonning ma'naviy o'sishi, axloqiy fazilatlar, ilm va hikmatning ahamiyati, vaqtni qadriga yetish kabi tarbiyaviy g'oyalarga alohida urg'u bergan. Uning ruboiylaridagi asosiy tarbiyaviy masalalar ,shaxsiy rivojlanish, ilm olish, hayotning mazmunli o'tkazilishi va axloqiy yuksalish haqida so'z boradi. Boburning fikrlariga ko'ra insonning haqiqiy baxti va yuksalishi ichki dunyosini rivojlantirish, ilmni o'rganish va axloqiy fazilatlarni shakllantirish orqali amalga oshadi. Ushbu maqolada Bobur ruboiylarining tarbiyaviy ahamiyati, uning zamonamiz tarbiyaviy tizimiga qo'shgan hissasi va pedagogik g'oyalari yoritilgan. Maqola shuningdek, Boburning ilmni qadrlash, hayotning qadrini bilish va yaxshi xulqlarni rivojlantirish bo'yicha pedagogik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar; Zahiriddin Muhammad Bobur, ruboiylar, tarbiyaviy qarashlar, ma'naviy rivojlanish, pedagogika ,ma'naviy , axloqiy fazilatlar, ilm va hikmat, vaqtni qadrlash, shaxsiy rivojlanish, ma'naviyat, axloq, tarbiya, falsafiy g'oyalar, hayotning mazmuni.

Zahiriddin Muhammad Bobur [1483-1530] o'zining shaxsiy hayoti va adabiy merosida nafaqat ta'rixiy, balki ma'naviy va tarbiyaviy qarashlarga ham katta e'tibor bergan. Boburning ruboiylarida insonning ma'naviy o'sishi ,axloqiy fazilatlar va tarbiyaviy g'oyalar alohida o'rin tutadi. Bobur ruboiylarida quyidagi muhim masalalar va tarbiyaviy qarashlar chuqur tahlil qilingan;

BOBURNING TARBIYAVIY QARASHLARINING PEDAGOGIK ASOSLARI.

Insonning yuksalishi va o'zini takomillashtirish .Bobur o'z asarlarida insonning o'z-o'zini tanishi va takomillashtirishi muhimligini ta'kidlaydi. U o'z asarlarida insonning ichki dunyosini rivojlantirishga urg'u beradi .Bobur o'zining "ichki dunyo " haqida gapirganida ,u shaxsiy fazilatlar ,mehnat ,bilim va ilmiy izlanishlarni ulug'laydi .Bobur o'ziga xos tarzda "inson o'zini anglash ,o'z ichki kuchlarini kashf etish va rivojlantirish orqali hayotda yuksalishi mumkin" degan g'oyani ilgari suradi. Boburning bu fikrlari shuni ko'rsatadiki tarbiya jarayonida insonni ma'naviy jihatdan o'stirish ,uning potensialini anglatish va uni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

VAQTNI QADRIGA YETISH VA HAYOTNI MAZMUNLI O'TKAZISH.

Bobur ruboiylarida hayotning qadriga yetish ,vaqtni behuda o'tkazmaslik va har bir daqiqani mazmunli qilish zarurligi haqida ko'plab g'oyalar mavjud .U insonni har doim

xushfe'l ,maqsadli va samarali yashashga chaqiradi .Bobur o'zining "Vaqt –hayotning eng qimmatli boyligi " degan qarashini ruboiylarida ta'kidlaydi .Shu bilan birga ,u insonni boyligni oqilona sarflashga undaydi.

Insonning xulq –atvori va o'zini anglash. Bobur ruboiylarida axloqiy fazilatlar ,xulq-atvorni shakllantirish masalasi ham dolzarb ahamiyatga ega. U insonni tog'ri yo'lga yetaklash, odob – axloqni,halollikni ,sadoqatni tarbiyalash zaruratini ko'rsatadi .U shuningdek ,adolat va samimiyatning ahamiyatini ham unutmaydi.U o'z asarlarida jamoada bir-biriga yordam berish ,bir-birini hurmat qilish va samimiy munosabatda bo'lish zarurligini ta'kidlaydi.Bobur ,axloqiy tarbiya va xulqni shakllantirishda insonni yuksak idealga yetkazish uchun axloqiy me'yorlarga amal qilishni muhim deb bilgan.

Ilmning ahamiyati.Bobur ilmni insonni yuksaltiruvchi eng muhim vosita sifatida ko'rgan. Uning ruboiylarida ilm ,bilim olish va o'rganish hayotda yuksak maqsadga erishishning kaliti sifatida ifodalanadi.Bobur o'zining shaxsiy tajribasidan kelib chiqib ,ilmni faqat dunyo haqidagi bilimni oshirish deb emas ,balki insonni ma'naviy rivojlantirish va hayotdagi haqiqiy baxtni topishning asosiy vositasi sifatida qaraydi.

Bobur ruboiylarining zamonaviy tarbiya tizimiga ta'siri .Bobur ruboiylari, uning o'ziga xos falsafiy qarashlari , axloqiy va tarbiyaviy g'oyalari bugungi kunda ham dolzarbdir .Ayniqsa ,uning insonni ma'naviy jihatdan tarbiyalash ,ilmni qadrlash, axloqiy fazilatlarini rivojlantirish va vaqtni behuda o'tkazmaslik haqidagi qarashlari zamonaviy tarbiya tizimi uchun muhim pedagogic ahamiyatga ega .Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining ruboiylarida insonni o'z –o'zini rivojlantirishga ,ilmni o'rganishga , axloqiy jihatdan pok bo'lishga va hayotning haqiqiy mazmunini anglashga undaydi .Uning fikrlari bugungi pedagogik nuqtai nazardan ham o'zini oqlaydi ,chunki ular o'quvchilarning nafaqat ilmiy, balki axloqiy va ma'naviy rivojlanishga ham qaratilgan . Zahiriddin Muhammad Bobur ruboiylarida o'rganilgan tarbiyaviy qarashlar, uning inson hayoti va rivojlanishiga bo'lgan chuqur e'tiborini ko'rsatadi . Bobur ,ilmni qadrlash ,axloqiy fazilatlarini s hakllantirish ,vaqtni qadriga yetish va o'zini takomillashtirish kabi g'oyalar orqali insonni tarbiyalashning muhimligini ta'kidlagan . Uning ruboiylari nafaqat o'z davrida ,balki zamonaviy dunyoda ham ahamiyatini yo'qotmagan o'ziga xos pedagogik ,falsafiy va axloqiy g'oyalar bilan bugungi yoshlarni tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bobur asarlari ,ayniqsa uning ruboiylari,insonning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga bo'lgan yo'nalishini ko'rsatadi ,bu esa har qanday zamonda tarbiyaviy qadriyatlar shakllanishida o'z o'rniga ega.

Shu o'rinda Boburning ;

Har kimki ,vafo qilsa-vafo topqusidur,

Har kimki, jafu qilsa –jafu topqusidur,

Yaxshi kishi ko'rmagay yomonlik hargiz,

Har kimki ,yomon bo'lsa – jazo topqusidur.

nomli ruboiysini ko'rib chiqsak ,

Ruboiyning mazmuni;

Boburning bu ruboiysi axloqiy va etik tushunchalarga oid asosiy prinsiplarga asoslanadi. Ruboyning birinchi qismida ; ‘‘Har kimki vafo qilsa, vafo topqusidir ‘‘-yaxshi xulq va samimiyat bilan harakat qilgan inson o‘zining sadoqati va vafosiga javoban yaxshi natijalarni kutishi kerakligi ta’kidlanadi. Bu o‘rinda Bobur , inson harakatlari va niyatlari bilan bog‘liq holda uning kamtar qonuniga ishora qiladi .Insonni o‘zi qilgan ishlari orqali baholash,uning ichki dunyosining natijasi sifatida aks etadi.

Ikkinchi qismda esa, ‘‘har kimki jafu qilsa, jafu topqusidir ‘‘-yomonlik yoki zararli harakatlar qilishning natijasi o‘ziga qaytib kelishi ,ya’ni insonning yomon amallari o‘ziga azob , jafoni keltirib chiqaradi. Bobur bu yerda yomonlikning natijalarini hamda axloqiy javobgarlikni belgilab beradi.Ruboiyning oxirgi qismida ; ‘‘Yaxshi kishi ko‘rmagay yomonlik hargiz , Har kimki yomon bo‘lsa jazo topqusidir ‘‘-adolat va yaxshilikka bo‘lgan e’tibor ,yomonlikka qarshi kurash va unga javob sifatida jazo olish g‘oyasi aks etadi . Bu qismda Bobur ,insonning yomon xulqini ko‘rishdan norozi bo‘lib ,yomonlikning oxir –oqibatida faqat jazo kutishi kerakligini ta’kidlaydi.

Ruboiydagi tarbiyaviy qarashlar ;

Bobur ushbu ruboiysida insonning axloqiy xulqlarini shakllantirish ,yaxshilikni targ‘ib qilish va yomonlikdan saqlanishni o‘rgatadi.Ruboiyda aks etgan asosiy tarbiyaviy g‘oyalar; Adolat va Javobgarlik-Bobur axloqiy to‘g‘rilik va adolatni asosiy tamoyil sifatida ko‘rsatadi .U ‘‘Vafo’’[sadoqat] va ‘‘Jafu ‘‘[zarar yoki azob]atamalarini o‘zining ruboiysida muhim axloqiy qoida sifatida ishlatadi. Inson o‘zining yomon xulqiga javoban o‘zini jazo bilan topadi , yaxshilikka esa foydali natijalar keladi . Bobur shunday qilib insonni axloqiy javobgarlikni his qilishga ,har bir harakatning natijasini oldindan anglashga undaydi .

Yaxshilikni targ‘ib qilish ;

Ruboiyning birinchi qismida ‘‘Vafo ‘‘qilishning ahamiyati ta’kidlanadi .Bobur ,yaxshilik va sadoqatning hayotdagi qadrini va uning kutilgan natijalarga olib kelishini o‘rgatadi . Yaxshi niyatlar va samimiy harakatlar har doim o‘z samarasini beradi.

Yomonlik va Jazo;

Bobur o‘zining ruboiylarida yomonlikning tabiati haqida ham so‘z yuritadi. U har bir yomon xulq o‘zining noxush natijalarini keltirib chiqaradi degan fikrni ilgari suradi .Inson o‘z xatolarini, yomonliklarini tushunib ,tog‘rilashi kerak. Bobur bu orqali insonning axloqiy javobgarlikni tushunishini ,o‘zini tartibga solishini va har doim yaxshilik sari intilishini ta’kidlaydi.

Ruboiyning Zamonaviy Tarbiyadagi O‘rni;

Bugungi kunda Boburningushbu ruboiysi axloqiy va tarbiyaviy masalalar bo‘yicha zamonaviy yoshlarni tarbiyalashda muhim manba bo‘lib xizmat qilishi mumkin .Ruboiyning asosiy g‘oyalari –yaxshilik,adolat,vafo, va jazo-bugungi pedagogik va tarbiyaviy yondashuvlarda ham muhim o‘rin tutadi .Insonni yaxshi xulq – atvor va adolatli qarorlar qabul qilishga undash, uning har bir amali uchun javobgarligini his qilishga yordam beradi. Bobur ruboiylaridagi axloqiy prinsiplar yoshlarni to‘g‘ri yo‘ldan yurish ,insoniy qadriyatlarni hurmat qilishga o‘rgatadi.

XULOSA qilib shuni aytamanki, Zahiriddin Muhammad Boburning “Har kimki vafo qilsa ,vafo topqusidir,Har kimki jazo qilsa,jazo topqusidir,Yaxshi kishi ko’rmagay yomonlik hargiz ,Har kimki yomon bo’lsa jazo topqusidir” ruboiyi insonning axloqiy masalalarga ,o’z xulq-atvori va harakatlariga doimo e’tiborli bo’lishi zarurligini ta’kidlaydi .Bobur ,yaxshilik va yomonlikningqonuniyatlarini o’z she’riga o’tkazgan va bu orqali insonni haqiqatga ,adolatga, yaxshilikka undagan.Ushbu ruboiy pedagogik nuqtai nazardan insonni axloqiy to’g’rilikka ,o’z-o’zini anglashga va o’z xatolarini tuzatishga chaqiradi. Boburning g’oyalari bugungi kun tarbiyaviy tizimida ham dolzarb bo’lib qoladi ,u yoshlarni axloqiy jihatdan pok ,ma’naviy jihatdan yuksak insonlar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. JUMANIYOZOV,A. [2009] “BOBUR VA UNING AXLOQIY QARASHLARI
- “2.MIRZO,M. [2015] “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR ;HAYOTI VA IJODI”
- 3.MAQSUDOV,X. [2012].”O’ZBEK ADABIYOTI TARIXI”
2. 4.SODIQOV ,T.[2003]. “BOBUR SHE’RIYATINING FALSAFIY ASOSLARI”
3. 5.SHUKUR,I.[2010]. “BOBUR VA UNING AXLOQIY ME’ROSI “
4. 6.RAVSHAN,K. [2007]. “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING FALSAFIY QARASHLARI “
5. 7.ZARIF, B.[2018]. “BOBUR VA UNING ME’ROSI”
6. 8. ABDULLAYEV, M. “[2016]. “RUBOIYLAR ;TARIXIY ,ADABIY VA AXLOQIY TALQINLAR “
7. 9.KASIMOVA ,N.[2020]. “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR VA UNING ILMIY MEROSI”
8. 10.RAHIMOV ,N.[2017]. “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR VA UNING TARBIYAVIY QARASHLARI”
9. 11.USMONOV ,A.[2005]. “O’ZBEK SHE’RIYATIDA BOBUR IZLARI “
10. 12.MAXMUDOV ,T.[2008].”BOBUR VA O’ZBEK PEDAGOGIKASINING BOSHLANG’ICH ASOSLARI “
11. 13.TOSHPO’LATOV ,SH. [2011]. “BOBUR VA UNING TARIXIY FALSAFASI”
12. 14.SULTONOV ,F.[2013]”BOBUR VA UNING ZAMONASI”
13. 15.ZOHIDOV,E.[2012] “BOBUR ;HAYOTI IJODI VA MADANIY MEROSI”
14. 16.DJONOV,A.[2019] “BOBUR VA UNING FALSAFIY G’OYALARI”
15. 17.ZUBAYRA ,M.[2014] “BOBUR VA UNING SHE’RIY MEROSI”
16. 18.ISMOILOV ,T.[2021] “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR VA ZAMONAVIY PEDAGOGIKA “

17. 19.BAXROMOV ,S.[2014] ‘‘BOBUR VA UNING ADABIY MEROSI ‘‘

18. 20.XUSAINOV ,A.[2015] ‘‘BOBUR ;TARIX VA ADABIYOTDAGI ROLI ‘‘